

УДК 124.5+177+101(14-15)

БУДЗ Андрій – аспірант кафедри соціальної психології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 57, вул. Шевченка, м. Івано-Франківськ, Україна, індекс 76018 (budzandrixa@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3514-9385>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.42.5>

Бібліографічний опис статті: Будз, А. (2021). Трансцендентизм як чинник ототожнення аксіологічної та етичної проблематики в західноєвропейській філософії. *Людинознавчі студії: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філософія»*, 42, 71–86, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.42.5>

ТРАНСЦЕНДЕНТИЗМ ЯК ЧИННИК ОТОТОЖНЕННЯ АКСІОЛОГІЧНОЇ ТА ЕТИЧНОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ В ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКІЙ ФІЛОСОФІЇ

Анотація. *Метою статті є обґрунтування трансцендентизму як чинника, який здійснив вплив на ототожнення аксіологічної та етичної проблематики в західноєвропейській філософії, починаючи від античної філософії та завершуючи початком ХХ ст. **Методологічними** засадами дослідження є парадигмальний підхід до специфіки розвитку історико-філософського процесу, який поєднується з генеалогічним методом, методами контекстуального аналізу, проблемно-категоріального аналізу й історико-філософської реконструкції. **Наукова новизна.** У статті розроблена концепція ототожнення аксіологічної та етичної проблематики в західноєвропейській філософії на основі парадигми трансцендентизму. Обґрунтовано, що трансцендентизм у західноєвропейській філософії, який розвивається у філософських системах, починаючи з античності, створює підґрунтя для ототожнення низки аксіологічних та етичних понять, зокрема етичних – «цінність», «ідеал» та етичних – «благо», «щастя», унаслідок чого аксіологічна сфера включаються в етику та не виділяється як окрема наука. **Висновки.** Ототожнення аксіології та етики в західноєвропейській філософії, виходячи з аналізу основних ідей філософів, відбувається на*

семантичному рівні, який має світоглядні витоки. Зокрема, ототожнення аксіологічних (цінність, ідеал) та етичних понять (благо, щастя) у західноєвропейській філософії ґрунтується на парадигмі трансцендентизму. Остання, у свою чергу, засновується на ідеї наявності вищої реальності, яка існує онтологічно, є справжньою, істинною та володіє найвищими ступенями якостей речей, власне, сама є благом, цінністю й ідеалом. Унаслідок такого бачення буття людина не може самостійно будувати аксіологічні та гносеологічні системи, власне, не може бути «творцем» цінностей та істини, а здатна тільки долучатися й розвивати вже наявні істини, ціннісні системи та ідеали, які мають трансцендентне походження.

Ключові слова: благо, щастя, цінність, ідеал, трансцендентизм.

BUDZ Andrii – Postgraduate Student at the Department of Social Psychology, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, 57, Shevchenko str., Ivano-Frankivsk, postal code 76018 (budzandruxa@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3514-9385>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.42.5>

To cite this article: Budz, A. (2021). Transsendentyzm yak chynnyk ototozhnennia aksiolohichnoi ta etychnoi problematyky v zakhidnoievropeiskii filosofii [Transcendentism as a factor in identifying axiological and ethical issues in Western European philosophy]. *Liudynoznavchi studii: zbirnyk naukovykh prats Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriiia "Filosofia" – Human Studies. Series of "Philosophy": a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*, 42, 71–86, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.42.5>

TRANSCENDENTISM AS A FACTOR OF SAMENESS OF AXIOLOGICAL AND ETHICAL PROBLEMATICS IN WESTERN EUROPEAN PHILOSOPHY

Summary. *The purpose of the article is to substantiate transcendentism as an affecting factor of the sameness of axiological and ethical problematics in western European philosophy, starting from the ancient philosophy to the beginning of the XX century.*

Methodological basis of the research is the paradigmatic approach to the specifics of the development of the historical and philosophical process, which is combined with a genealogical method, the methods of conceptual analysis, problem-categorical analysis, and historical-philosophical reconstruction. Scientific novelty. The concept of the identification of axiological and ethical problematics in western European philosophy based on the paradigm of transcendentalism is developed in the article. It is substantiated that the transcendentalism in western European philosophy, which develops in the philosophical systems beginning from antiquity, creates the basis for the identification of several axiological and ethical concepts, in particular axiological ones – “value”, “ideal”, and ethical – “good”, “happiness”. As a result, the axiological sphere is included in ethics and is not differentiated as a stand-alone science. Conclusions. Based on the analysis of the main ideas of philosophers, the identification of axiology and ethics in western European philosophy happens on the semantic level, which has the worldview origins. In particular, the sameness of axiological (value, ideal) and ethical (good, happiness) values in western European philosophy is based on the paradigm of transcendentalism. The latter, in its turn, is based on the idea of the presence of a higher reality that exists ontologically, is true, and possesses the highest degrees of qualities of things, it is a good, a value, and an ideal. Due to such view, a human being cannot build axiological and gnoseological systems independently, cannot be a “creator” of values and truth, but therefore can only join and develop the already existing truths, value systems, and ideals that have the transcendental origin.

Key words: good, happiness, value, ideal, transcendentalism.

Постановка проблеми. Історико-філософський процес, на наш погляд, має парадоксальну закономірність, яка полягає в тому, що філософське мислення «випереджає» розвиток філософії як науки. Зокрема, наприклад, онтологічні, гносеологічні, естетичні й аксіологічні питання характерні для всіх періодів розвитку західноєвропейської філософії та для більшості історико-філософських учень, які в ній розвивалися, починаючи з античної філософії. Однак онтологія, гносеологія, естетика й аксіологія як філософські дисципліни в їх чіткому категоріально-предметному означенні диференціюються з філософії значно пізніше.

Диференціація *згаданих* філософських дисциплін зі сфери філософського мислення відбувається, наприклад, тільки з XVII ст. Зокрема, термін «онтологія» в значенні «наука про буття» вводить у науковий ужиток у 1613 році Р. Гокленіус (Goclenii, 1613, р. 16). Терміни «гносеологія» та «естетика» запроваджені в науковий ужиток у 1750 році А.Г. Баумгартеном (Baumgarten, 1750, р. 1 (§1)). І лише в 1902 році термін «аксіологія» запровадив у науковий вжиток П. Лапі (Lapie, 1902, р. 371). Звідси виникає питання: у зв'язку з якими закономірностями філософського мислення відбувається така «запізніла» диференціація *онтології, гносеології, естетики й аксіології*? З іншого боку, чому саме аксіологія виникає найпізніше зі згаданих філософських дисциплін, адже аксіологічні питання є не менш важливими та актуальними? Останні є не тільки теоретичними, а й мають вагоме практичне значення, наприклад, для прийняття моральних і правових рішень (Hoian, 2019), для формування засад основних соціальних очікувань (Hoian & Budz, 2020).

У такому контексті актуальним завданням є з'ясування особливостей функціонування аксіологічної проблематики в західноєвропейській філософії, оскільки аксіологія як наука формується тільки в кінці XIX – на початку XX ст. Вирішення цього завдання має теоретичне значення не тільки для осмислення специфіки розвитку аксіології як філософської дисципліни, а й дає змогу відкрити нові аспекти логіки становлення філософського пізнання та логіку історико-філософського розвитку в західноєвропейській філософії.

Метою статті є обґрунтування трансцендентизму як чинника, який здійснив вплив на ототожнення аксіологічної та етичної проблематики в західноєвропейській філософії, починаючи від античної філософії та завершуючи початком XX ст. Серед завдань статті можна виокремити такі: 1) з'ясувати засади, на основі яких аксіологія та етика ототожнюються в західноєвропейській філософії; 2) дослідити специфіку ототожнення аксіологічних та етичних понять на основі парадигми трансцендентизму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення проблеми формування аксіологічної проблематики в західноєвропейській філософії властиве для низки науковців. Зокрема,

специфіку функціонування аксіологічної проблематики в античній філософії аналізує С. Аванесов (2008), який указує на її спорадичний (Аванесов 2010, с. 181) і латентний характер (Аванесов 2010, с. 260), оскільки термін «цінність» як *аксіологічна* категорія в античній філософії не вживається (Аванесов 2013, с. 312). Я. Кляйн (2014) здійснює порівняльний аналіз підходу до цінностей в Аристотеля та стоїків. В. Шохін (2006) досліджує становлення аксіологічної проблематики, починаючи від античності й завершуючи поглядами Я. Фріза (1773–1843). А. Драбарек свій дослідницький інтерес звертає на аксіологію ХХ ст. (Drabarek, 2019, s. 48–66). Т. Косач (2013) вивчає метафізичний підхід до інтерпретації цінностей і зосереджує увагу на поглядах М. Гайдеггера. Р. Суслін (2014) здійснює аналіз проблеми дефініції терміна «цінність» в історії філософії. Є. Ковальов (2012) досліджує історичний контекст становлення поняття «цінність». С. Ячін (2019) аналізує співвідношення понять добро, благо та цінність в історії філософських учень. О. Радугін та Л. Перевозчикова (2015) вивчають онтологічний статус цінностей в історії аксіології, уважають, що в трансцендентизмі, «основа ціннісного світу пов'язується з трансцендентним буттям – Богом» (Радугін, Перевозчикова, 2015, с. 104). Р. Бурханов (2019) досліджує становлення трансцендентизму як філософського напрямку. Однак у цих роботах автори не вивчають особливості ототожнення аксіологічної та етичної проблематики в західноєвропейській філософії на основі парадигми трансцендентизму, що буде об'єктом дослідження.

У статті ми розробляємо концепцію ототожнення аксіологічної та етичної проблематики в західноєвропейській філософії на основі парадигми трансцендентизму. Остання, як стверджує Р. Бурханов (2019), є домінуючою в платонівсько-аристотелівському світогляді (Бурханов, 2019, с. 3), який, у свою чергу, перебуває в основі формування західноєвропейської філософії. Тобто «в античній філософії, а потім і в середньовічній філософії трансцендентне «поміщається» в реальність, яка протистоїть людині <...>» (Бурханов, 2019, с. 2). На наш погляд, саме на основі парадигми трансцендентизму в західноєвропейській філософії відбувається ототожнення таких понять, як бог, істина, добро, краса, благо, щастя, з поняттям «цінність».

Основний матеріал. Засади аксіології як науки в західноєвропейській філософії формуються в античності. Саме в цю епоху закладаються світоглядні основи розвитку аксіологічної проблематики, яка, однак, чітко не означається в цей період. Зокрема, С. Аванесов (2013), аналізуючи специфіку античної аксіології, зазначає: «Термін «цінність» як аксіологічна категорія, що має «предметний» зміст, в античній філософії не вживається <...>» (с. 312). Дослідник стверджує, що у випадку з терміном «ἀξία» «<...> мова йде в кращому випадку про «цінність» (гідність) як якості речі або людини; при цьому далеко не завжди використовується слово ἀξία <...>» (Аванесов, 2013, с. 312). У такому аспекті поняття «ἀξία» асоціюється з етичною категорією гідності людини та важливістю й значущістю якоїсь речі, а також має тенденцію ототожнення з моральними чеснотами. Крім того за міркуваннями дослідника, «<...> слово ἀξία <...> активно застосовується для вираження економічних понять (ціна, вартість)» (Аванесов, 2013, с. 312).

Як бачимо, термін «ἀξία» (цінність) в античній філософії є багатозначним, а це створює підґрунтя для того, що в ній аксіологічна проблематика має тенденцію до ототожнення переважно з етичною. Для підтвердження цього міркування можна навести слова В. Ставнюка, який у примітках до свого перекладу «Нікомахової етики» Аристотеля пише:

... у давньогрецькій мові *τάγαθόν* [=τό ἀγαθόν] може означати *благо* в найширшому значенні цього слова, а саме: благо матеріальне і благо моральне – *благість, блаженність, щастя* тощо. Властиво, це є субстантивацією прикметника *ἀγαθός*, який може перекладатися як «добрий, добродійний, корисний, хороший, чеснотливий, благий» (Аристотель, 2002, с. 9).

Тут поняття «благо» включає систему матеріальних і духовних цінностей, при цьому благо має також прагматичний аспект, воно вказує на корисність благ, власне цінностей. Тобто поняття «благо» за своїм змістом несе в собі водночас етичне та аксіологічне навантаження.

Поняття «щастя» в Аристотеля (2002) також включає синтез аксіологічного, етичного й естетичного осмислення явищ, оскільки він вважає, що «щастя (ή εὐδαιμονία) <...> – це найвище, найпрекрасніше і найприємніше (ήδιστον) благо, причому все це

нероздільне <...>» (Аристотель, 2002, с. 35). У цьому випадку поняття «благо» в аристотелівському сенсі асоціюється з поняттям «цінність», тобто поняття «благо» є суміжним (спорідненим) із поняттям «цінність» та ототожнюється з ним за своїм семантичним змістом. Зокрема, Аристотель (2002), зазначає: «Уважається, що всяке мистецтво (ή τέχνη) і всяке вчення (ή μέθοδος), так само як дія (ή πράξις) і свідомий вибір (ή προαίρεσις), прагнуть до певного блага; тому вдало визначали благо (τάγαθόν) як те, до чого все прагне» (Аристотель, 2002, с. 7). В аристотелівському розумінні всі основні типи людських дій спрямовані до блага як до найвищої цілі, яка в такому аспекті суміжна з поняттями «цінність» та «ідеал». Але все ж таки варто мати на увазі, що поняття «ἀξία» в античній філософії не вживається як окреме філософське поняття (Аванесов, 2013), яке має свій предметний зміст. Водночас Аристотель уживає поняття «ή ἀξία» для позначення достоїнства, тобто для підкреслення важливості, цінності речей, пишучи, що «[поняття] достоїнства (ή ἀξία) відноситься до зовнішніх благ <...>» (Аристотель, 2002, с. 161). Тут поняття «ή ἀξία» в значенні достоїнства – це вже швидше аксіологічна категорія, ніж етична, бо зовнішні блага не можуть володіти етичними ознаками самі по собі, оскільки ними володіє суб'єкт. Зовнішні блага як об'єкти буття не можуть «володіти», наприклад, гідністю («мати» гідність), але тільки достоїнством (тобто цінністю, значущістю для людини). Зовнішні блага дійсно мають не гідність, а достоїнство, тобто важливість, цінність, значущість, потрібність, бо вони є явищами об'єктивного світу – природного чи соціального. У цьому аспекті доцільно нагадати, що Аристотель (2002) класифікує блага, розділяючи їх на три види: так звані *зовнішні*, ті, що стосуються *душі*, і ті, що стосуються *тіла* (Аристотель, 2002, с. 32). У такому аспекті розуміння *зовнішніх благ* Аристотелем розвивається вже в руслі аксіологічного тлумачення, що підтверджує думку, що в античній філософії простежується *тенденція включення аксіологічної проблематики в етичну*. Якщо ж провести уявний експеримент і в текстах Платона та Аристотеля умовно «замінити» поняття блага на поняття цінності, то суть їхніх етичних ідей суттєво не зміниться. У такому сенсі в етичне поняття «благо» включається семантика понять «цінність» та «ідеал», які є аксіологічними.

Ототожнення аксіологічних та етичних понять у західноєвропейській філософії на семантичному рівні має світоглядні витоки та ґрунтується на парадигмі трансцендентизму. У контексті останнього, наприклад, Платон (1994b) вважає, що такі чесноти, як справедливість, розсудливість і розумність, «<...> живуть у душевних властивостях богів, а в нас живе лише їх мала частина...» (Платон, 1994b, с. 368). Якщо чесноти мають божественне походження, то людина не є їх творцем, тобто не може самостійно продукувати чесноти й цінності.

Позицію трансцендентизму в етичних поняттях займає й Аристотель (2002), який вважає, що щастя є часткою найбожественніших речей (Аристотель, 2002, с. 37). У цьому аспекті Р. Бурханов (2019) зазначає, що «платонівсько-аристотелівську світоглядну позицію загалом можна охарактеризувати як трансцендентизм з елементами трансценденталізму» (Бурханов, 2019, с. 3). Дослідник зауважує, що «<...> домінуючою моделлю в цих метафізичних побудовах впритул до Нового часу завжди виступав трансцендентизм» (Бурханов, 2019, с. 5). Людина в контексті трансцендентизму, який передбачає домінування надчуттєвої реальності над нею в усіх сферах буття й пізнання, не розглядається в західноєвропейській філософії як «творець» істин і цінностей, оскільки останні – це божественні якості. Тільки на основі поглядів І. Канта в західноєвропейській філософії людина починає розглядатися як активний елемент пізнавального процесу. З іншого боку, І. Кант хоч і здійснює «коперніканський переворот» у гносеології, указуючи на те, що суб'єкт є активним у пізнанні на основі апіорних форм, але його етика, на наш погляд, засновується на ідеях трансцендентизму, зокрема на ідеї безсмертя душі (Кант, 2004, с. 8). Саме ідея безсмертя душі забезпечує можливість буття моральних і правових принципів у кантівському розумінні (Кант, 2004), оскільки вона «наповнює» світогляд людини сенсом життя, спонукає її бути відповідальною та є принципом, на якому моральні норми не виглядають абсурдними, бо людська душа безсмертна.

У трансцендентизмі домінує своєрідна «онтологічна перевага» блага, добра, бога над людиною, її властивостями та здібностями. Саме тому значення цінності не надається окремим існуючим явищам і предметам людського світу, у тому числі

й людині. Таке аксіологічне значення аксіоматично приписується *богу*, який є благим, добрим, справедливим, наділеним повнотою влади та найвищими ступенями істини, досконалості, краси, а тому є цінним сам по собі.

Поняття «цінність» передбачає те, що саме людина є критерієм оцінювання й аксіологічного пізнання явищ. Але з античної філософії людський розум недооцінюється як надійний засіб пізнання світу, оскільки він є мізерним порівняно з божественними істинами та мудрістю. Така тенденція трансцендентизму щодо людського пізнання властива також середньовічній філософії та зберігається аж до раціоналізму Декарта з його концепцією вроджених ідей, які походять від Бога (Декарт, 1989, с. 272). Саме трансцендентизм є підґрунтям для теорії вроджених ідей Декарта, бо якщо ідеї є вродженими, то, відповідно, бог закладає в людський розум тлумачення речей. Звідси ідея цінності за декартівською логікою теж є вродженою, а тому людина не може бути творцем аксіологічних систем у контексті трансцендентизму.

Декарт загалом виходить із платонівської традиції пізнання світу, а платонівсько-аристотелівську світоглядну позицію можна класифікувати загалом як трансцендентизм з елементами трансценденталізму (Бурханов, 2019, с. 3). У межах цієї традиції, у яку входять також Декарт і Кант, аксіологічна проблематика не розвивається внаслідок специфіки розуміння буття й можливостей його пізнання в аспекті трансцендентизму. Тому пізнання ґрунтується на перевазі божественних цінностей, благ, норм, чеснот над людськими, при цьому божественні якості є недосяжними для людини. Тобто на основі трансцендентизму в рамках західноєвропейської філософії формується парадигма домінування трансцендентного над іманентним, божественного над людським. Зокрема, поняття «благо» розглядається Платоном (1994а) як мета і межа буття, а отже, як найвища цінність, бо, як мислить філософ, «<...> ідея блага – це поріг, і її можна розрізнити тільки з труднощами <...> саме вона – причина всього правильного і прекрасного <...>. Вона сама – володарка, від якої залежать істина і розуміння <...>» (Платоном, 1994а, с. 298). На думку Платона (1994а), те, що надає речам, які пізнаються істинність, а людину наділяє здатністю пізнавати, це ідея блага – причина знання і пізнаванності істини (Платоном,

1994а, с. 291). Також благо дає речам буття й існування, хоча саме благо не є існуванням, бо воно за межею існування, оскільки перевершує його гідністю і силою (Платон, 1994а, с. 291). В аспекті таких платонівських міркувань усі інші явища стосовно блага є мізерними за своїми можливостями порівняно з ним, оскільки ідея блага – це водночас онтологічна, гносеологічна, етична та аксіологічна межа, тобто благо – межа буття, пізнання, добра та цінностей, які взагалі є можливими. Власне в такому сенсі *ідея блага замінює вживання поняття «цінність»* у межах античної філософії. Тобто *благо передує взагалі всім можливими етичним та аксіологічним світам і системам*. Унаслідок цього відбувається своєрідна аксіологічна «інфляція» інших явищ стосовно божественного блага, яка має *онтологічне* підґрунтя. Така логіка домінування трансцендентного над іманентним не «допускає» формування в ментальності поняття цінності як окремої смислової сфери.

Подібним чином Аристотель (2002) також вважає, що категорія «благо» визначається в категоріях суті, якості, кількості й відношення, а саме в категорії суті благо визначається як бог і розум; у категорії якості – як добродієність; у категорії кількості – як міра; у категорії відношення – як корисне, у категорії часу – як своєчасність, у категорії місця – як зручне розташування (Аристотель, 2002, с. 19, 21). У цьому аспекті поняття аристотелівського блага є багатозначним, а філософ схильний до ототожнення блага, бога та розуму принаймні на рівні категорії «сутність», що свідчить про елементи трансцендентизму в його етиці.

Подібну позицію до аристотелівської займають стоїки, які вважають, що «оскільки *евдемонія* повністю реалізується в «плавному потоці» мотиваційних імпульсів, що становлять добродієсну діяльність, то ніщо поза сферою цієї діяльності не може забезпечити аксіологічну основу добродієсного характеру та дії» (Klein, 2014, р. 8). Тобто стоїки перебувають на тій позиції, що чеснота – це єдине безумовне джерело цінності (Klein, 2014, р. 9). У цьому сенсі стоїки схильні ототожнювати щастя з добродієністю й цінністю.

Бог в аспекті *трансцендентизму* – єдина універсальна цінність, а тому всі інші типи цінностей можуть бути співвіднесені й мати значущість тільки порівняно з ним. Тобто поняття

«цінності», блага, добра в традиції трансцендентизму має *онтологічний* вимір, а не *аксіологічний*, оскільки існує уявлення про буття як про цінність, бо воно створене Богом і саме є ним.

Навіть пізнання істини в контексті *трансцендентизму* – це не активність людського розуму, не самостійна творчість істини, а, наприклад, *платонівське пригадування* чи *декартівські* вроджені ідеї, на основі яких можлива дедукція. Зокрема Платон (1999) у діалозі «Федон» розвиває ідею, що знання насправді не що інше, як пригадування (Платон, 1999, с. 249). У такому аспекті людський розум не здатний самостійно створювати істини, відповідно, оцінювати речі та будувати системи цінностей. У свою чергу, *декартівська система вроджених ідей* загалом походить від Бога (Декарт, 1989, с. 272). Власне, на думку філософа, наші ідеї або поняття, будучи реальностями й маючи походження від Бога, у силу цього не можуть не бути істинними в усьому тому, що в них є ясного й чіткого (Декарт, 1989, с. 272). У такому сенсі декартівський *раціоналізм* у гносеологічному аспекті, так само як декартівський *дуалізм* в онтологічному ракурсі, ґрунтуються на трансцендентизмі.

На основі трансцендентизму засновується також середньовічна філософія. Тому в ній розгортається така сама логіка міркувань щодо поняття «цінність». При цьому цінність людини, її знань і поведінки редукується до її причетності до догматичних знань християнства та християнської віри. Зокрема, Тома Аквінський (2002) вважає, що з необхідністю «повинна бути деяка сутність, яка є для всього існуючого причиною його буття, блага та інших досконалостей; і її ми й називаємо Богом» (Аквінський, 2002, с. 27). Тобто, на думку філософа,

«...[саме] благо – в Богові, як в своїй причині, і тому Він й надає всьому форму, вид і порядок; бо й ці три – в Богові, як в своїй причині... Всі речі, бажаючи [досягнути] своєї досконалості, бажають Самого Бога...» (Аквінський, 2002, с. 64).

У такому аспекті благо в середньовічній філософії та всі цінності трактуються в контексті *теоцентризму* і *трансцендентизму*, а тому питання про цінність не виникає, оскільки всі досконалості, які існують, містяться в Богові (Аквінський, 2002, с. 46), а оскільки Бог – це перша причина речей, то досконалості всіх речей із необхідністю існують у Богові, бо Він із

необхідністю містить у Собі повну досконалість усього суцього (Аквінський, 2002, с. 47).

У контексті ототожнення блага та цінності в аспекті трансцендентизму можна стверджувати, що ототожнення аксіологічної та етичної проблематики простежується певною мірою аж до початку ХХ ст. Навіть П. Лапі (1902), виділяючи аксіологію як філософську дисципліну, вважає, що вона є частиною етики (Lapie, 1902, р. 371). Власне, у роботі «Логіка волі» («Logique de la volonté») він стверджує таке: «Мораль – це наука. – Її суттєві частини: аксіологія, евдемонологія, технологія» («La morale est une science. – Ses parties essentielles: axiologie, eudémonologie, technologie») (Lapie, 1902, р. 371). Тобто навіть П. Лапі (1902), який є автором терміна «аксіологія» розглядає її лише як суттєву частину етики (Lapie, 1902, р. 371). А це вказує на ототожнення етичних та аксіологічних категорій, які розвивалися в межах філософії аж до початку ХХ ст. У такому аспекті саме трансцендентизм є методологічною основою для ототожнення етики й аксіології в західноєвропейській філософії аж до кінця ХІХ століття.

Висновки. Ототожнення аксіології й етики в західноєвропейській філософії має світоглядні витоки. Зокрема, ототожнення таких аксіологічних понять, як «цінність», «ідеал», з етичними поняттями «благо» і «щастя» в західноєвропейській філософії засновується на парадигмі трансцендентизму. Остання розвивається на основі ідеї наявності вищої реальності, яка має онтологічні виміри, є справжньою, істинною та має найвищі ступені якостей речей. Така вища реальність є водночас благом, цінністю й ідеалом. При цьому долучення людини до неї робить її щасливою. У такому розумінні людина не може самостійно створювати аксіологічні та гносеологічні системи, тобто не може бути «творцем» систем цінностей та істинних суджень. Вона здатна лише бути причетною до вже наявних благ, істин і ціннісних систем. У контексті проведеного аналізу перспективним напрямом подальших досліджень може бути вивчення становлення аксіологічної проблематики в певні конкретні періоди розвитку західноєвропейської філософії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аванесов С.С. Аксиологические мотивы в поэмах Гомера (1). *ΣΧΟΛΗ*. 2010. № 4 (2). С. 260–290. URL: <https://classics.nsu.ru/schole/4/4-2-avan.pdf> (дата звернення: 20.02.2021).
2. Аванесов С.С. «Горгий» Платона: опыт аксиологического комментария. *ΣΧΟΛΗ*. 2008. № 2 (2). С. 181–194. URL: <https://classics.nsu.ru/schole/2/schole-2-2.pdf> (дата звернення: 25.02.2021).
3. Аванесов С.С. Термин αἴα в Гиппархе. *ΣΧΟΛΗ*. 2013. № 7 (2). С. 312–317. URL: <https://classics.nsu.ru/schole/7/schole-7-2.pdf> (дата звернення: 18.02.2021).
4. Аквинский Ф. Трактат о едином Боге. *Аквинский Ф. Сумма теологии. Часть I. Вопросы 1–43* / пер. С. И. Еремеева. Киев, Москва : Эльга, Ника-центр, Элькор-МК, 2002. С. 20–347.
5. Аристотель. Нікомахова етика / пер. з давньогр. та прим. В. Ставнюка. Київ : Аквілон-Плюс, 2002. 480 с.
6. Бурханов Р.А. Становление трансцендентизма и трансцендентализма в античной философии. *Общество: философия, история, культура*. 2019. № 12. 6 с. URL: <https://doi.org/10.24158/fik.2019.12.1> (дата звернення: 18.02.2021).
7. Декарт Р. Рассуждение о методе, чтобы верно направлять свой разум и отыскивать истину в науках. *Декарт Р. Сочинения* : в 2 т. / ред. В. Соколов ; пер. с фр. Г. Слюсарева. Москва : Мысль, 1989. Т. 1. С. 250–296.
8. Кант И. Критика практического разума / пер. з нім., приміт. та післям. І. Бурковського ; наук. ред. А. Єрмоленко. Київ : Юніверс, 2004. 240 с.
9. Ковальов Є. Інтерпретація поняття цінностей: історичний аспект. *Світогляд. Філософія. Релігія*. 2012. № 3. С. 43–53.
10. Косач Т.М. Метафізична інтерпретація цінностей у філософії. *Гілея*. 2013. № 79 (12). С. 224–227.
11. Платон. Государство. *Платон. Собрание сочинений* : в 4 т. / ред. А. Лосев ; пер. с древнегреч. А.Н. Егунова. Москва : Мысль, 1994а. Т. 3. С. 79–420.
12. Платон. Законы. *Платон. Собрание сочинений* : в 4 т. / ред. А. Лосев ; пер. с древнегреч. А.Н. Егунова. Москва : Мысль. 1994б. Т. 4. С. 71–437.
13. Платон. Федон. *Платон. Диалоги* / ред. та пер. з давньогреч. Й. Кобіва. 2-ге вид. Київ : Основи, 1999. С. 234–292.
14. Суслин Р.А. Критический анализ классических концепций понимания термина «ценность». *Гуманитарный вектор*. 2014. № 2 (38). С. 50–57.
15. Радугин А.А., Перевозчикова Л.С. Проблема онтологического статуса ценностей в истории аксиологии. *Научные ведомости*. 2015. № 8 (205). С. 102–110.
16. Шохин В.К. Философия ценностей и ранняя аксиологическая мысль : монография. Москва : Издательство РУДН, 2006. 457 с.

17. Baumgarten A.G. *Aesthetica*. Frankfurt (Oder): impensis Ioannis Christiani Kleyb, 1750. 413 p. URL: https://archive.org/details/bub_gb_dop-KAAAAcAAJ/mode/2up (дата звернення: 02.02.2021).

18. Drabarek A. *Przedmiot aksjologii. Dyskusje o naturze wartości moralnych*. Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, 2019. 202 s.

19. Goclenii R. *Lexicon philosophicum quo tanquam clave philosophiae fores aperiuntur, informatum opera & studio...* Francofurti: typis viduae Matthiae Beckeri, impensis Petri Musculi & Ruperti Pistorij, 1613. 1166 p. URL: <https://archive.org/details/ita-bnc-mag-00000915-001/page/n10/mode/2up> (дата звернення: 15.02.2021).

20. Hoian I.M. Axiological Aspects of Moral and Legal Decision-Making. *Anthropological Measurements of Philosophical Research*. 2019. № 16. P. 66–77. URL: <https://doi.org/10.15802/ampr.v0i16.187572> (дата звернення: 15.02.2021).

21. Hoian I.M., Budz V.P. Antropological and Axiological Dimensions of Social Expectations and their Influence on Society's Self-Organization. *Anthropological Measurements of Philosophical Research*. 2020. № 18. P. 76–86. URL: <https://doi.org/10.15802/ampr.v0i18.221379> (дата звернення: 15.02.2021).

22. Klein J. Of Archery and Virtue: Ancient and Modern Conceptions of Value. *Philosophers' Imprint*. 2014. Vol. 14. № 19. P. 1–16. URL: <http://hdl.handle.net/2027/spo.3521354.0014.019> (дата звернення: 11.02.2021).

23. Lapie P. *Logique de la volonté*. Paris : Felix Alcan, 1902. 400 p. URL: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k743455/f1.item.r=Lapie%20P> (дата звернення: 06.02.2021).

24. Yachin S.E. Critique of Axiological Reason: Why the Idea of Values has Achieved the Totality in Modern Culture. *International Journal of Philosophy*. 2019. Vol. 7. № 1. P. 31–40. URL: <https://doi.org/10.11648/j.ijp.20190701.15> (дата звернення: 15.02.2021).

REFERENCES

1. Avanesov, S.S. (2010). Aksiological motives in Homer's poems (1) [Axiological motives in Homer's poems (1)]. *ΣΧΟΛΗ*, 4(2), 260–290. Retrieved February 20, 2021, from <https://classics.nsu.ru/schole/4/4-2-avan.pdf> [in Russian].

2. Avanesov, S.S. (2008). «Gorgiy» Platona: opyt aksiologicaleskogo komentariya [Plato's «Gorgias»: an experience of axiological commentary]. *ΣΧΟΛΗ*, 2(2), С. 181–194. Retrieved February 25, 2021, from <https://classics.nsu.ru/schole/2/schole-2-2.pdf> [in Russian].

3. Avanesov, S.S. (2013). Termin αἴμα v Gipparkhe [The term αἴμα in Hipparchus]. *ΣΧΟΛΗ*, 7(2), С. 312–317. Retrieved February 18, 2021, from <https://classics.nsu.ru/schole/7/schole-7-2.pdf> [in Russian].

4. Akvinskiy, F. (2002). Traktat o yedinom Boge [Tractate on one God]. (S.I. Eremeev, Trans.). In *Akvinskiy F. Summa teologii. Chast I. Voprosy 1-43 – Aquinas F. Summa Theology. Part I. Questions 1-43* (pp. 20–347). Kyiv, Moskov: Elga, Nika-Tsentr, Elkor-MK [in Russian].

5. Aristotel. (2002). *Nikomakhova etyka [Nicomachean ethics]*. (V. Stavniuk, Trans.). Kyiv: Akvilon-Plius [in Ukrainian].

6. Burkhanov, R.A. (2019). Stanovleniye transtsendentizma i transtsendentalizma v antichnoy filosofii [Formation of transcendentalism and transcendentalism in ancient philosophy]. *Obshchestvo: filosofiya, istoriya, kultura – Society: philosophy, history, culture*, 12, 6 p. DOI: <https://doi.org/10.24158/fik.2019.12.1> [in Russian].

7. Dekart, R. (1989). Rassuzhdenie o metode, chtoby verno napravlyat svoj razum i otyskivat istinu v naukakh [Reasoning about the method to correctly guide your mind and seek truth in the sciences]. (G. Slyusarev, Trans.). In V. Sokolov (Ed.), *Dekart R. Sochineniya: v 2 t. – Descartes R. Works: in 2 vol.* (Vol. 1, pp. 250–296). Moskov: Mysl [in Russian].

8. Kant, I. (2004). *Krytyka praktychnoho rozumu [Critique of practical reason]*. (I. Burkovskii, Trans.). Kyiv: Yunivers [in Ukrainian].

9. Kovalov, Ye. (2012). Interpretatsiia poniattia tsinnosti: istorychnyi aspekt [Interpretation of the concept of values: historical aspect]. *Svitohliad. Filosofii. Relihiia – Worldview. Philosophy. Religion*, 3, 43–53 [in Ukrainian].

10. Kosach, T.M. (2013). Metafizychna interpretatsiia tsinnosti u filosofii [Metaphysical interpretation of values in philosophy]. *Hileia*, 79(12), 224–227 [in Ukrainian].

11. Platon. (1994a). Gosudarstvo [Polity]. (A.N. Yegunov, Trans.). In A. Losev (Ed.), *Platon. Sobraniye sochineniy: v 4 t. – Plato. Collected works: in 4 vol.* (Vol. 3, pp. 79–420). Moskov: Mysl [in Russian].

12. Platon. (1994b). Zakony [The laws]. (A.N. Yegunov, Trans.). In A. Losev (Ed.), *Platon. Sobraniye sochineniy: v 4 t. – Plato. Collected works: in 4 vol.* (Vol. 4, pp. 71–437). Moskov: Mysl [in Russian].

13. Platon. (1999). Fedon [Phaedo]. (Y. Kobiv, Trans.). In Y. Kobiv (Ed.), *Platon. Dialogy. 2-he vyd. – Plato. Dialogues. Second ed.* (pp. 234–292). Kyiv: Osnovy [in Ukrainian].

14. Suslin, R.A. (2014). Kriticheskiy analiz klassicheskikh kontseptsiy ponimaniya termina «tsennost» [Critical analysis of the classical concepts of understanding the term «value»]. *Gumanitarnyy vector – Humanitarian vector*, 2(38), 50–57 [in Russian].

15. Radugin, A.A., & Perevozchikova, L.S. (2015). Problema ontologicheskogo statusa tsennostey v istorii aksiologii [The problem of the ontological status of values in the history of axiology]. *Nauchnye vedomosti – Scientific statements*, 8(205), 102–110 [in Russian].

16. Shokhin, V.K. (2006). *Filosofiya tsennostey i rannaya aksiologicheskaya mysl: monografiya [Philosophy of values and early axiological thought: monograph]*. Moskov: Izdatelstvo RUDN [in Russian].

17. Baumgarten, A.G. (1750). *Aesthetica*. Frankfurt (Oder): impensis Ioannis Christiani Kleyb. Retrieved February 02, 2021, from https://archive.org/details/bub_gb_dopKAAAACAAJ/mode/2up

18. Drabarek, A. (2019). *Przedmiot aksjologii. Dyskusje o naturze wartości moralnych*. Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej.

19. Goclenii, R. (1613). *Lexicon philosophicum quo tanquam clave philosophiae fores aperiuntur, informatum opera & studio...* Francofurti: typis viduae Matthiae Beckeri: impensis Petri Musculi & Ruperti Pistorij. Retrieved February 15, 2021, from <https://archive.org/details/ita-bnc-mag-00000915-001/page/n10/mode/2up>.

20. Hoian, I.M. (2019). Axiological Aspects of Moral and Legal Decision-Making. *Anthropological Measurements of Philosophical Research*, 16, 66–77. DOI: <https://doi.org/10.15802/ampr.v0i16.187572>.

21. Hoian, I.M., & Budz, V.P. (2020). Antropological and Axiological Dimensions of Social Expectations and their Influence on Society's Self-Organization. *Anthropological Measurements of Philosophical Research*, 18, 76–86. DOI: <https://doi.org/10.15802/ampr.v0i18.221379>.

22. Klein, J. (2014). Of Archery and Virtue: Ancient and Modern Conceptions of Value. *Philosophers' Imprint*, 14(19), 1–16. Retrieved February 11, 2021, from <http://hdl.handle.net/2027/spo.3521354.0014.019>

23. Lapie, P. (1902). *Logique de la volonté*. Paris: Felix Alcan. Retrieved February 06, 2021, from <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k743455/f1.item.r=Lapie%20P>.

24. Yachin, S.E. (2019). Critique of Axiological Reason: Why the Idea of Values has Achieved the Totality in Modern Culture. *International Journal of Philosophy*, 7(1), 31–40. DOI: <https://doi.org/10.11648/j.ijp.20190701.15>.

Стаття надійшла до редакції 25.03.2021